

ocene in poročila

JAMES C. DAVIS, RAZVOJ IZ POMANJKANJA IN GEOGRAFIJA LA KOTE

Leta 1986 je v Philadelphiji izšla knjiga ameriškega sociologa in nekdanjega novinarja James C. Davisa z naslovom *Rise from Want. A Peasant Family in the Machine Age* (Razvoj iz pomanjkanja - Kmečka družina v strojni dobi). Avtor ni geograf in tudi njegove knjige ne bi mogli uvrstiti med geografske. To je zgodovinsko sociološka študija, humana ekologija, napisana v poljudnem jeziku, ki pa je zelo zanimiva za historigno geografijo, še zlasti, ker obravnava del slovenskega ozemlja - Dolenji Kras.

Avtor knjige se je s Krasom seznanil kot ameriški vojak leta 1945 v Trstu, kjer je spoznal in kasneje poročil Slovenko iz družine Žužek. Vse kaže, da je njena zasluga, da se je J.C. Davis lotil socialne študije Dolenjega Krasa, ker je prikazal s socialnim, demografskim, gospodarskim in splošnim razvojem družine Žužek v zadnjih treh stoletjih, kot so mu to omogočili arhivski in pisani viri. Med zadnje je uvrščenih tudi nekaj slovensko pisanih knjig in študij. Verjetno je tudi ženina zasluga, da avtor piše slovenska (in ne poitalijancena) imena oseb in krajev. Od teh podrobno spoznamo vasi Slivno in Mavhinje, kraj začete in kasnejšega bivanja kmečke družine Žužek. V Mavhinju so živeli Žužkovi med samimi Slovenci do tega stoletja, ko so zaradi razprodaje zemlje in priseljevanja Tržičanov zdaj postali jezikovna manjšina.

To, kar v Davisovem opisu življenja Žužkovih kot podložnikov devinskih graščakov preseneti, je ugotovitev, da je v vasi Mavhinje še v prvi polovici preteklega stoletja pomanjkanje hrane bistveno omejevalo prebivalstveni razvoj. V letih 1801-1818 se je družini Tomaža in Marine Žužek rodilo 11 otrok in le troje jih je preživelo otroštvo. Naslednikom Matiji in Mariji Žužek se je rodilo 12 otrok in le štirje so odrasli. V župnijskem uradu so kot vzrok smrti navedli grižo, jetiko ali druge splošne bolezni. Avtor pa dokazuje, da je bil prvotni vzrok visoke umrljivosti otrok pomanjkanje hrane, vse drugo pa je drugotnega pomena. Če to ugotovitev prenesemo v besednjak sodobne humane ekologije, lahko rečemo, da je na Dolenjem Krasu še v prvi polovici preteklega stoletja deloval ekološki zakon nosilnosti okolja, ki predvsem s hrano omejuje rasti populacije. Ta zakon je slonel na takratni tehniki pridobivanja hrane na domači zemlji, ki je na krasu škrtasta. Morda je ta zakon izven krasa na Slovenskem nekoliko prej prenehal. Vsekakor je v Angliji izgubljal veljavo že na prehodu iz 18. v 19. stoletje, ko je Thomas Malthus postavil svojo napoved, da bo zaradi hitrejšega naraščanja prebivalstva kot hrane prišlo do svetovne lakote. Bistveni preokret se je izvršil v drugi polovici preteklega stoletja, ko je nastal previšek našega prebivalstva, ki se je začelo masovno izseljevati v tujino.

Kot glavne vzroke za to izseljevanje pred prvo svetovno vojno navajajo marsikaj. Čeprav pri nas še ni podrobno (po regijah) znano gibanje rodnosti in umrljivosti, je v luči J.C. Davisove knjige soditi, da je glavni razlog izseljevanja demografski (znižanje umrljivosti) posredno tudi gospodarski. Na to je soditi tudi po dejstvu, da je val izseljencev pljusnil v tujino šele v drugi polovici preteklega stoletja, ko so fevdalci izgubili pravico podpirati dedno pravo, po katerem je lahko podložno kmetijo prevzel le en sam naslednik. Če bi se kmetija razdelila na vse otroke, bi nastala manjša verjetnost, da bi oddajali fevdalcu zahtevane dajatve. Seveda ni mogoče prezreti gospodarskih vzrokov, tudi napredka prometa, ki je tudi v družini Žužek imel pomembno vlogo pri dodatnem zaposlovanju izven zemlje. Zdi se, da je prikazano življenje Žužkovih dokaj tipično za Kraševce, tako glede deagrarizacije, vojnih dogodkov, poitalijančevanja po prvi svetovni vojni in hitre modernizacije po drugi.

Nekaj podobnega kot za razlago izseljevanja Slovencev v razdobju pred prvo svetovno vojno bi lahko rekli tudi za razlago lakote v nerazvitem svetu. Žužkovim in drugim vaščanom se je zdelo normalno, da je odraslo dobo doživel le manjši del otrok. Za njihovo smrt so krivili bolezni, ki jih niso poznali, in otrok niso vodili k zdfavnikom. Hranili so jih domnevno z vitaminsko in beljakovinsko revno pičlo hrano in živeli so v higiensko oporečnem okolju. To, da si boljše hrane niso mogli privoščiti, še niso razglašali za lakoto. Šele današnji Žužkovi govorijo o lakoti, ki je pestila daljne prednike.

Podobno kot Žužkovi so živeli in še živijo mnogi v nerazvitem tretjem svetu v Afriki in drugod. Po E. Ehlersu (*Die agraren Siedlungsgrenzen der Erde. Geographische Rundschau*, 37, 7, 1985) je v Afriki le 22% izrabljene zemlje glede na potencialno izrabljivo površino. Ker pa prizadeto prebivalstvo tehnično in finančno ter tudi umsko ni sposobno povečati obdelovalnih površin ali intenzivirati hrane na sedanjih, prihaja zaradi povečanega prebivalstva do lakote. K lajšanju le-te prispeva predvsem družba iz razvitih držav. To je prav, kajti ta družba je z razširjanjem higiene in z zdravstvenim prosvetljenstvom omogočila, da umre veliko manj otrok kot prej. Toda v osnovi gre tudi tu za isti pojav, ki ga je registriral Thomas Malthus v Angliji na prehodu iz 18. v 19. stoletje in ki ga J.C. Davis opisuje na Dolenjem Krasu - povečanje števila ust zaradi zmanjšanja otroške umrljivosti. Seveda so na delu tudi gospodarski in politični razlogi, ki jih tudi v geografiji navadno obešajo na glavni zvon. Ti so krivi v toliko, da raste pridobivanje hrane počasneje kot število prebivalcev.

dr Ivan Gams